

J. F. DOMÍNGUEZ DOMÍNGUEZ (ed.), amb la col·laboració de J. L. Suárez i J. M. Nieto Ibáñez, *Pedro de Valencia. Obras completas III. Academica*, León 2006.

El volum que ressenyem continua una cerca iniciada fa més de vint anys per un precursor malauradament traspasat en una hora primerenca: l'hellenista Gaspar Morocho, professor de les universitats de Salamanca, Múrcia i Lleó, i que va saber conjuminar l'atenció a les facetes més rigoroses de la filologia grega, com ara la crítica textual, amb l'estudi dels humanistes de la literatura espanyola. Entre ells, Pedro de Valencia (1555-1620) ocupava fins ara un lloc en certa manera secundari, a causa de la inexistència d'una edició moderna de la seua obra completa. La Universidad de León està subsanant aquesta mancança mitjançant una tasca multidisciplinària que té com a centre els seus filòlegs clàssics. Els volums editats des del 1994 són a hores d'ara vuit, el darrer dels quals comentem aquí: es tracta de l'obra més celebrada de Pedro de Valencia, l'opuscle *Academica siue de iudicio erga uerum*, en el qual l'autor precisa les condicions i criteris per tal de discernir la veritat.

El volum s'obre amb un valuós doble estudi preliminar, un de signat per Juan Luis Suárez i dedicat als aspectes epistemològics de l'obra de Valencia (pp. 13-88), i un de filològic (pp. 89-144) de l'editor Juan Francisco Domínguez. Totes dues contribucions per elles soles ja justifiquen la vàlua de l'obra. Suárez fa una detallada exposició no només de la gènesi del pensament de Valencia, ans també de l'entorn intel·lectual i social en què s'insereix. Valencia representa una baula fonamental pel que fa a la recepció del pensament estoic, del qual incorpora elements que jugaran un paper cabdal a l'obra d'autors de la talla de Quevedo. Els *Academica* palesen tant el deute del seu autor envers la doctrina estoica, tot just després d'haver estat recuperada l'obra de Sext Empíric, ans també la síntesi de l'estoïcisme amb la tradició cristiana, d'una part, i amb el llegat dels cíncics, d'una altra. Aquest segon aspecte, que va destacar en primer lloc Gaspar Morocho,¹ té una especial rellevància en tant que explica la singularitat del pensament de Valencia,

¹ G. Morocho, «Dión de Prusa en Pedro de Valencia. El ideal de la vida retirada y el Discurso del retiro (Or. 20)», in AA.VV., *Los humanistas españoles y el humanismo europeo. IV Simposio de Filología Clásica*, Murcia, 1990, pp. 203-210.

que mitjançant l'escola cínica i en particular el seu testimoniatge a l'obra de Dió de Prusa, va enllaçar amb el revisionisme dels sofistes (pp. 68-69). Així s'entén, en primer lloc, el paper de Valencia en la definició del relativisme i amb ell de la ciència i la filosofia modernes (pp. 43-48); segonament, i en clau històrica, el lligam entre la posició filosòfica de Valencia i els plantejaments de caire sociopolític (pp. 66-67). Suárez tanca la seua introducció amb una completa bibliografia (pp. 83-88).

Per la seua banda, Domínguez ha escrit una introducció agíllsima, plena a parts iguals d'emoció i de talent crític, guiada per la perspiciuïtat del savi i ensems per la devoció a la veritat. Les reserves en relació a l'afirmació de Valencia que havia compost l'obra en vint dies (p. 96) s'expliquen per la pròpia complexitat del text, que no deixa gens de marge per als exercicis retòrics ni per als tòpics de la diatriba filosòfica. L'ambiciós tiratge de l'opuscle, de 1250 exemplars (p. 98), apunta també a una alta valoració per part de l'editor. La difusió del text entre les universitats de tot Europa (p. 99) confirma el gran interès que l'*Academica* de Valencia va desvetllar. Ara bé, ultra els valors intrínsecs del text, l'ofici humanístic de Valencia mereix per ell sol una atenció, com ho revelen les paraules de Domínguez: *A veces apunta al margen notas de crítica textual sobre los textos griegos que maneja y cita. Por otro lado, sus traducciones de esos textos revelan una soltura y una formación nada comunes* (p. 143). De fet, el nostre col·lega recorda com la recuperació de l'obra ha corregut molt sovint a càrrec de filòlegs i estudiosos de l'humanisme (p. 138). Els envitricolls de l'edició de les *Academica* no hauran de fer la competència a cap novel·la d'èxit, però es llegeixen amb una amenitat que deriva directament de l'afany i la claredat de Domínguez. La lectura de tots dos textos introductoris compon un retaule panoràmic, el de la cultura i la societat de l'època de Valencia, i alhora íntim, el del seu horitzó intel·lectual com a humanista i filòleg. Com a colofó de la introducció de Domínguez, el lector té a la vista la reproducció fotogràfica de l'incipit de les principals edicions i traduccions de l'opuscle, des de la d'Anvers del 1596 fins a la de Badajoz el 1987 (pp. 145-162).

La nostra valoració de l'edició parteix dels criteris adoptats per Domínguez, en primer lloc el de la constitució del text a partir de la impressió d'Anvers, única que Valencia va tenir l'ocasió de revisar (p. 139). També ens ha agradat l'elucidació, sempre mitjançant les evidències textuais, del procés d'edició de l'obra –cf., p.e., les

observacions a propòsit dels meritoris treballs del cordovès Francisco de Borja Pavón (p. 133), o les relatives a les edicions de David Durand (p. 111) i del castellet Francisco Cerdá (p. 117)–, així com la diferenciació entre aquells autèntics progressos científics i les publicacions pensades per a la simple divulgació –cas de la de Giovanni Salvemini, més conegut com a Jean Castillon (p. 128)–. També compartim amb Domínguez l'honestedat professional de posar en clar els viaranyis i drecceres de mala mena que alguns han triat per tal de fer-se més lleugera la tasca filològica, a despit de tota exigència ètica.² Tant l'edició com la traducció semblen destinades a una llarga durada pel que fa a l'obra de Valencia, però tenen també el mèrit afegit de constituir sengles exemples de rigor filològic, alhora que model de treball de què tots podem aprendre. Endemés, l'edició dels textos grecs s'ha beneficiat de l'ofici i la cura de Jesús M. Nieto Ibáñez, catedràtic de filologia grega de la Universidad de León, i expert també en la recerca sobre l'humanisme. De fet, el nombre i la qualitat dels autors grecs citats i discutits per Valencia ofereixen el millor testimoniatge de la seua acurada formació humanística. Val a dir que l'edició d'aquest opuscle té també una gran importància pel que fa a la recuperació de Galè, autor que Pedro de Valencia coneixia bé i mitjançant textos solvents.

No sabríem apuntar cap vessant en què el treball conjunt de tots tres estudiosos, Domínguez, Nieto i Suárez, no hagi ofert els millors resultats. A tall d'anècdota, com a mostra de com és d'estimulant la lectura del volum, podríem indicar com l'interès de Johann Caspar von Orelli per l'obra de Valencia (p. 123) s'hauria de vincular a la recerca del professor zuriquès sobre la filosofia

² J. F. Domínguez Domínguez (ed.), *Pedro de Valencia. Obras completas III. Académica*, León, 2006, p. 135: *Si en su edición del texto latino Oroz es (contra sus propias manifestaciones) abiertamente deudor inconfeso de Cerdá, en la traducción lo es a menudo de Pavón, cuyo trabajo sólo menciona de pasada en la introducción. Sobre la inqualificable edición de Agustinià Oroz cal llegir les pp. 120-121, i encara la p. 307, n. 5. Vegeu també el següent comentari, p. 137, a propòsit de R. H. Popkin, *The History of Scepticism from Erasmus to Spinoza*, Berkeley & Los Angeles, 1979: *Resulta molesto que el título de la edición de 1596 aparezca citado allí con tres erratas nada menos y que la única cita en latín que allí se aduce (...) presente una errata más. Amb la indulgència del savi, J.F. Domínguez, op. cit., p. 130, descarta la validesa de la traducció parcial de Menéndez y Pelayo en tant que *harto libre, si no queremos decir inexacta.***

pre-socràtica. La Universidad de León s'ha d'enorgullir dels resultats d'aquesta investigació, de la publicació paulatina de la qual ens congratulem tots plegats, bo i confiant que la continuïtat de l'empresa farà arribar a bon port el conjunt dels objectius albirats. *Fiat lux.*— JORDI REDONDO. *Universitat de València.*